

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ
Циклова комісія аеронавігації**

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

**з навчальної дисципліни «ОСНОВИ АЕРОНАВІГАЦІЇ»
обов'язкових компонент
освітньої програми першого (бакалавр) рівня вищої освіти
272 Авіаційний транспорт (Аеронавігація)**

за темою №3.4 – «Особливості ВВД в умовах грозової діяльності»

Харків 2021

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 23.09.21р. № 8

СХВАЛЕНО

Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу Харківського
національного університету
внутрішніх справ
Протокол від 22.09.21р. № 2

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з технічних дисциплін
Протокол від 22.09.21р. № 8

Розглянуто на засіданні циклової комісії аеронавігації протокол від 10.09.2021
№2

Розробник: викладач циклової комісії аеронавігації, спеціаліст вищої
категорії, викладач – Журід В.І.

Рецензенти:

1. Викладач циклової комісії аеронавігації, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, викладач-методист Тягній В.Г.
2. Професор кафедри аеронавігаційних систем навчально-наукового інституту Аеронавігації, електроніки та телекомунікації Національного авіаційного університету, доктор технічних наук, доцент Шмельова Т.Ф.

План лекцій.

1. Умови ВВД, особливості штурманської підготовки та виконання польотів в умовах грозової діяльності.

Рекомендована література:

Базова

1. Черный М.А. Воздушная навигация. М.Транспорт,1991, 432с.
2. Марков В.И. Воздушная навигация . Кировоград,2003, 574с.
3. Марков В.И. Аэронавигационное обеспечение полетов на международных воздушных линиях. Кировоград, 2004, 320 с.
4. Киселев В.Ф. Справочник пилота и штурмана ГА. М.Транспорт, 1988, 319с.
5. Луцкий Ю.С. Конспект лекций по воздушной навигации, Кременчуг,1994, 142с.
6. Луцкий Ю.С. Воздушная навигация. Кременчуг,2001, 128с.

Додаткова

1. Лопатников Ю.И. Применение навигационного комплекса вертолета Ми-26, Кременчуг,1990, 100с.
2. Старков Н.В. Применение навигационного комплекса вертолета Ми-8МТВ. Кременчуг,1996, 158с.
3. Миронович М.В. Летная эксплуатация навигационного оборудования вертолета Ка-32. Кременчуг,2002, 85с.
4. Миронов Н.Ф. Штурманское обеспечение полетов в ГА. М.Машиностроение, 1987, 167с.
5. Збірник аеронавігаційної інформації корпорації Jeppesen (EURORE).

Тема: Особливості польотів в умовах грозової діяльності

Весняно-літній період характеризується розвитком купчасто-дощової хмарності, що складається у верхній частині з крапельок переохолодженої води і дрібних кристаликів льоду. Така структура хмарності зазвичай спостерігається в діапазоні температур від + 5 до - 10о С.

При польоті ВС в таких шарах від інтенсивного тертя кристалів льоду об обшивку ВС на ній накопичується заряд, і між поверхнею літака і хмара виникає різниця потенціалів. Заряди, стікаючи по поверхні повітряного судна, накопичуються на кінцях крила і оперення, на антенах і всіх виступаючих частинах.

При зростанні різниці потенціалів до величини, яка загрожує розрядом через повітряний простір, повітряне судно може бути уражено як розрядом статичної електрики, так і розрядом блискавки поблизу грозового вогнища.

Такі умови зазвичай характерні для польотів в «ковадлах» гроз на висотах 10-12 тис. Метрів, а також при перетині шаруватої хмарності поблизу грозових осередків на висотах 5-6 тис. Метрів.

Крім того, інтенсивна електризація може спостерігатися при вході в зону сильних опадів в тому ж близьконульовому діапазоні температур.

Інтенсивна електризація може спостерігатися і в перехідний період від зими до весни, в шароподібних хмарах, в тому ж діапазоні температур

зовнішнього повітря, але на менших висотах, тому що нульова ізотерма в цей період залягає нижче.

Найбільшу напруженість електричного поля навколо ВС викликає саме малокрісталічна крижана структура хмарності або опадів.

Екіпаж може розпізнати умови польоту в електрично активних шарах атмосфери за такими ознаками:

- інтенсивний шум і тріск в навушниках, що утруднює радіозв'язок, який посилюється зі зростанням напруженості електричного поля;
- безладні коливання стрілок радіокомпасів;
- в темний час доби стікають по лобовим стеклам блакитні світяться розряди, світіння навколо кінців крил і виступаючих частин («вогні святого Ельма»).

Крім чисто технічних неприємностей, пов'язаних з електризацією і електричним розрядом, існує ряд обставин, що знімають функціональну ефективність екіпажу.

При сильній електризації ВС виникають негативні явища: перешкоди в радіообміні, перешкоди аж до виходу з ладу приладового обладнання.

При певних умовах можуть мати місце електростатичні поля значної напруженості, що призводять до електричного розряду в ЗС при його русі.

Методичні рекомендації щодо виконання польотів в зоні підвищеної електричної активності атмосфери.

При появі перших ознак електризації при польоті в хмарах КВС повинен:

- оцінити обстановку навколо повітряного судна, і якщо по бортовому радіолокатору спостерігаються розмиті засвічення від зон інтенсивних опадів або літак наближається до грозовому вогнища, необхідно змінити курс з метою вийти із зони максимальної електризації, з обов'язковим доповіддю диспетчеру про обстановку, і діяти за його рекомендаціями;

- екіпаж ПС повинен бути готовий до раптового ураження повітряного судна електричним розрядом.

Запобіжні заходи при можливу поразку ВС електричним розрядом:

- для запобігання засліплення розрядом увімкнути освітлення пілотної кабіни, надіти світлозахисні окуляри, опустити світлозахисні козирки;

- вимкнути одну з УКВ-радіостанцій для зменшення ризику ураження розрядом через її антену;

- бути готовим до виникнення порушення роботи силових установок;

- в наборі висоти і на зниженні при перетині шарів хмар з підвищеною електричною активністю тримати підвищену вертикальну швидкість, а при виході з небезпечного шару хмарності перед перетином наступного робити горизонтальну «майданчик» протягом 5-10 секунд для стікання зарядів, накопичених на повітряному судні;

- політ в зоні підвищеної електризації виконувати на зменшеній приладовій швидкості, т. К. При цьому на літак в одиницю часу впливає менша кількість електризується частинок, - але не виходити за межі обмежень РЛЕ.

Дії екіпажу в разі поразки повітряне судно розрядом атмосферної електрики

При ураженні повітряного судна розрядом атмосферної електрики екіпаж зобов'язаний:

- доповісти диспетчеру про умови та обставини поразки ВС розрядом;
- проконтролювати параметри роботи двигунів;
- якщо в результаті розряду двигун мимовільно вимкнувся, а його параметри не вийшли за межі, обумовлені в РЛЕ, - після виходу з небезпечної зони запустити двигун;
- перевірити роботу електронного та пілотажно-навігаційного обладнання;
- оглянути повітряне судно;
- при виявленні відмов і несправностей діяти згідно РЛЕ.